

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav germánských studií

Bakalářská práce

Václav Křenek

**Role spisovatele ve společnosti podle autorů sdružených kolem
norského časopisu *Profil***

A Writer's Role in Society in the View of the Authors Linked to the Norwegian
Journal *Profil*

Na tomto místě bych rád poděkoval prof. Mgr. Martinu Humpálovi, Ph. D., za odborné rady, připomínky a pomoc při psaní této bakalářské práce.

Dále bych rád vyjádřil své díky Astrid Greve K. za objasnění a za cennou pomoc při překladu některých obtížných norských termínů či novotvarů.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze den 16. 7. 2021

Václav Křenek

Abstrakt:

Bakalářská práce se zabývá tématem, jak jednotliví spisovatelé seskupení kolem norského časopisu *Profil* vnímali problematiku role spisovatele ve společnosti. Hlavním zdrojem byly příspěvky dvou nejvýznamnějších autorů – Daga Solstada a Jana Erika Volda, primárně z let 1967–1969, kdy byla tato otázka ve skupině kolem časopisu nejvíce akcentována. Pro správné uchopení kontextu se však v práci objevuje i několik textů z roku 1966 a 1970. Jako příspěvky a texty v rámci práce vnímáme novinové články, přednášky, kritiky, příspěvky v odborných diskusích a jiné písemné projevy podobného charakteru.

Teoretická část vychází z „teorie sociálních polí a jednání“ vytvořené francouzským sociologem Pierrem Bourdieuem. Ta k popisu problematiky využívá klíčové pojmy „nové vědy o dílech“ jako je *kulturní kapitál*, *habitus* nebo *literární pole*. Díky systému polí lze snadno ukázat a definovat domnělé mediace mezi spisovateli a společností.

Praktická část se sestává z představení jednotlivých autorů v kontextu norské literatury. Dále následuje samotná chronologická interpretace zpracovávaného materiálu v optice bourdieuovské sociologie. Na konci této části je ve stručnosti i nastíněna hlavní otázka práce, jak byla vnímána dalšími autory spojenými s časopisem *Profil*, konkrétně básníkem Paalem-Helge Haugenem a prozaikem Torem Obrestadem.

V závěru jsou uvedeny jednotlivé poznatky a vývoj nahlížení na roli, kterou by měl spisovatel ve společnosti zastávat.

Abstract:

This Bachelor Thesis explores how individual authors grouped around a Norwegian journal *Profil* perceived the question of the "role of the writer in society". Pieces of work by the two most well-known authors – Dag Solstad and Jan Erik Vold were the main source for this Thesis. Primarily the works published between 1967–1969, when this question was discussed the most in the group around the journal. For a better explanation of the context also a few texts from the years 1966 and 1970 appear. As pieces of works and texts, the author of this Thesis presents newspaper articles, lectures, critical pieces, or contributions in professional discussions.

The theoretical part of this Thesis is rooted in “the theory of social fields” created by a French sociologist Pierre Bourdieu. This theory uses key points of a “new science about works” such as “cultural capital”, “habitus”, or “literary field” to describe this issue. Thanks to the system

of fields, it is easier to explain and define presumed mediations between the writers and the society.

The practical part of this Thesis consists of introductions of individual writers in the context of Norwegian literature. Those are followed by the discussed materials interpreted chronologically through the lens of Bourdieu's sociology. In the conclusion of this part, it is briefly outlined, how the issue of the role of the writer in society was perceived by other authors linked to the journal *Profil*. Namely by the poet Paal-Helge Haugen and the prose writer Tor Obrestad.

The conclusion of this Thesis lists individual findings and the development of the views on the role that writers should have in society.

Klíčová slova:

norská literatura – Profil – Pierre Bourdieu – literární pole – kulturní kapitál – habitus

Key words:

Norwegian literature – Profil – Pierre Bourdieu – literary field – cultural capital – habitus

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Teorie polí a poválečný vývoj norského literárního pole.....	11
2.1. Pierre Bourdieu, teorie pole, trojí kapitál a habitus.....	11
2.2. Proměna života v umění v poválečném Norsku.....	14
2.3. Časopis <i>Profil</i> a s ním spojení aktéři norského literárního pole 60. let.....	15
3. Dag Solstad a jeho směřování nové avantgardy.....	17
3.1. Osobnost Daga Solstada v kontextu norské literatury od 60. let k dnešku.....	17
3.2. Od „nového“ modernismu ke konkretismu.....	18
4. Spisovatel jako „neautentický“ hráč.....	20
5. Jan Erik Vold.....	26
5.1. Osobnost Jana Erika Volda v kontextu norské literatury od 60. let k dnešku.....	26
5.2. Apollónský básník.....	27
6. Nastínění hlavní otázky práce u profílistů.....	30
6.1. Paal-Helge Haugen.....	30
6.2. Tor Obrestad.....	31
7. Závěr.....	33
8. Seznam použité literatury.....	36

1. Úvod

Nová nastupující generace autorů debutujících kolem poloviny šedesátých let se formovala hlavně kolem časopisu *Profil*, který vycházel od konce padesátých let na Univerzitě v Oslu. Zásadní je rok 1966, kdy *Profil* poprvé vychází s redakcí obsahující v té době sice ještě relativně neznámá jména, jež však dnes už patří k norskému literárnímu kánonu. V tomto kontextu je tedy možno zmínit prozaiky, jako je Dag Solstad, Espen Haavardsholm, Tor Obrestad, Einar Økland či básníky Jana Erika Volda a Paal-Helge Haugena. Norský profesor skandinávské literatury Per Thomas Andersen ve své publikaci *Norsk litteraturhistorie* popisuje nástup této generace následovně: „De grupperte seg rundt tidsskriftet *Profil*, og gikk til dels aggressivt og polemisk ut mot de litterære «fedrene» i den symbolistisk orienterte generasjonen¹.“² Z první etapy jejich tvorby, kterou lze charakterizovat jako linii hravých experimentů a míšení žánrů, se většina autorů začátkem sedmdesátých let radikálně přiklonila k maoismu. Nutno podotknout, že inklinace k levici byla pro tuto generaci více než typická. Její členy tak lze snad i do jisté míry popsat jako tradiční prototypy západních salónních komunistů. V osmdesátých letech se osud *Profilu* již ubírá umírněnějším směrem. V roce 1984 redaktori Arne Stav a Morten Søby přicházejí s postmodernistickým pojetím periodika. Toto pojetí je však krátkého trvání a již o dva roky později se *Profil* pod vedením Areho Eriksena stává umírněným teoretickým a interdisciplinárním médiem. V tomto duchu pak setrvává až do konce své existence. Vědecký časopis *Profil* zaniká začátkem devadesátých let, konkrétně v roce 1992, kdy pozici šéfredaktora zastával Eivind Tjønneland.

Tato práce se soustředí na tři zásadní roky 1967, 1968 a 1969. V těchto letech dle dostupných materiálů byla problematika postavení spisovatele ve společnosti ve vztahu k literatuře v literárních diskusích „profilistického pole“ nejvíce akcentována. Pro celkový kontext jsou však zmiňované i články vydané v letech předešlých a následujících, zejména v roce 1966 a v roce 1970. Autor práce se snažil sledovat nejen texty vycházející v *Profilu*, ale i v dalších periodikách, zvláště pak v obdobném časopisu *Vinduet*. V některých případech mu jako zdroj posloužily přepsané a zachované přednášky. Zjištěné teze jsou pak místy podpořeny i argumenty z uměleckých děl probíraných autorů. Avizované tři roky jsou také důležité tím, že na přelomu let 1968 a 1969 se od skupiny kolem časopisu *Profil* začínají pozvolna

¹ Andersen, Per Thomas. *Norsk litteraturhistorie*. Oslo: Universitetsforlaget, 2012. str. 502.

² *Zformovali se kolem časopisu Profil a částečně agresivně a polemicky vystupovali proti literárním „otcům“ symbolisticky orientované generace.*

distancovat dva pro tuto práci zásadní autoři – Dag Solstad a Jan Erik Vold. Původním plánem práce bylo sice sledovat hlavně teoretické články dvou aktérů norského literárního pole Daga Solstada a Edvarda Hoema, nicméně v průběhu sběru materiálu se ukázalo, že narozdíl od prvního z nich Edvard Hoem v diskusích o spisovatelově roli ve společnosti v dané době vůbec neparticipoval. Šedesátá léta byla ostatně v Norsku dynamickou periodou, neboť kromě rostoucího napětí ze studené války, ve které si Norsko snažilo udržet svou neutralitu, bylo zaváděno spousta opatření, která později vedla k tzv. „Den norske velferdsstaten“. Důležitým aspektem je též objevení ropných ložisek při norském pobřeží a následný start ropného průmyslu, jenž změnil norskou společnost jednou pro vždy. V roce 1967 také v Paříži vychází teoretická stať Rolanda Barthesa *Smrt autora*, a přestože s ní tato práce nijak neoperuje, je zde zmíněna z důvodu toho, že se jedná o klíčovou publikaci v globálním kontextu probírané problematiky.

Informace o autorech a historicko-kulturním pozadí čerpá autor práce jednak z vybraných kapitol již zmíněné publikace *Norsk litteraturhistorie*, jednak ze souhrnného přehledu moderních skandinávských literatur – *Moderní skandinávské literatury 1870–2000* od trojice autorů: Martin Humpál, Helena Kadečková a Viola Parente-Čapková. Přihlédnuto je i k druhému dílu *Dějiny norské literatury* od Radko Kejzlara. Tato kniha vydaná v roce 1974 však končí rokem 1970, takže generaci autorů spojených s časopisem *Profil* je zde věnováno poměrně málo místa, na druhou stranu jsou autoři vnímáni v pro ně současné optice. Cennými zdroji jsou i knihy *Refleksjon – kritikk – protest. Forståelsesformer i unglitterære tidsskrifter: Heretica, Rondo og Profil* z pera Jahna Holljena Thona a *Norsk litteraturkritikk historie*, na jejímž sestavení se též podílel J. H. Thon spolu s dalším kolektivem autorů. Pro politicko-historické pozadí byla využita mimo jiné kniha *Dějiny Norska*, kterou sestavila trojice akademiků Hroch, Kadečková, Bekke a vyšla v nakladatelství Lidových novin.

Jako metodiku si tato práce bere Bourdieuvu teorii jednání a sociálních polí. Klíčovou publikací pro teoretický aparát je vedle Bourdieuvých *Pravidel umění*, jistě i kniha Josefa Šebka *Literatura a sociálně. Bourdieu, Williams a jejich pokračovatelé* vydaná Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy v roce 2019. Nejedná se však ani zdaleka o první práci věnovanou dílu francouzského filologa Pierra Bourdieua a jeho teorii literárního pole. Přehledné shrnutí Bourdieuvých tezí nabízí kniha Miroslava Dopity *Pierre Bourdieu – o umění, výchově a společnosti. Reflexe sociologické praxe Pierra Bourdieua v české sociologii*. Rozvitá Dopitova disertační práce skýtá pro čtenáře i podrobné zmapování dosavadních³ českých materiálů.

³ Nutno dodat, že kniha byla vydána v roce 2007.

V kontextu skandinávské literatury a Pierra Bourdieuho je nutné zmínit i práci Jana Dlaska, který v 2018 vydal přehled dějin švédsko-finské literatury právě v perspektivě bourdieuovské sociologie.

Dle dostupných informací byla sice literární generace *Profilu* hojně zpracována v kontextu marxisticko-leninistické literatury, nicméně její ohlas v bourdieuovské optice chybí. Není k dispozici jak na tuzemské scéně, tak na scéně skandinávské. Autorovi práce se podařila dohledat jen jedna diplomová práce – *Trettende mann til bords: om den intellektuelles rolle i Dag Solstad 90-tallstrilogi*⁴ obhájená na Univerzitě v Oslu v roce 2006, která interpretuje pomocí Bourdieuových tezí tvorbu Daga Solstada z devadesátých let.

Tato bakalářská práce nemá ambice na úplnou reflexi celé generace *Profilu* v bourdieuovské sociologii, což vzhledem k rozsahu a účelu práce ani není možné, avšak ráda by poskytla námět k možným směrům bádání v této oblasti. V první části se autor snaží o shrnutí Bourdieuova teoretického aparátu využitého v metodickém přístupu práce, dále zde nastiňuje historicko-kulturní pozadí a zařazuje generaci autorů kolem časopisu *Profil* do kontextu norské literatury. V druhé části se pak dále už věnuje interpretaci sesbíraného materiálu v optice Bourdieuovy sociologie. Nejdříve je tak činěno u osobnosti Daga Solstada a poté Jana Erika Volda. Před závěrečným shrnutím a popsáním z výzkumu vyvozených poznatků autor práce ještě stručně nastiňuje problematiku práce u dalších aktérů norského literárního pole 60. let, přesněji řečeno Tora Obrestada a Paal-Helge Haugena.

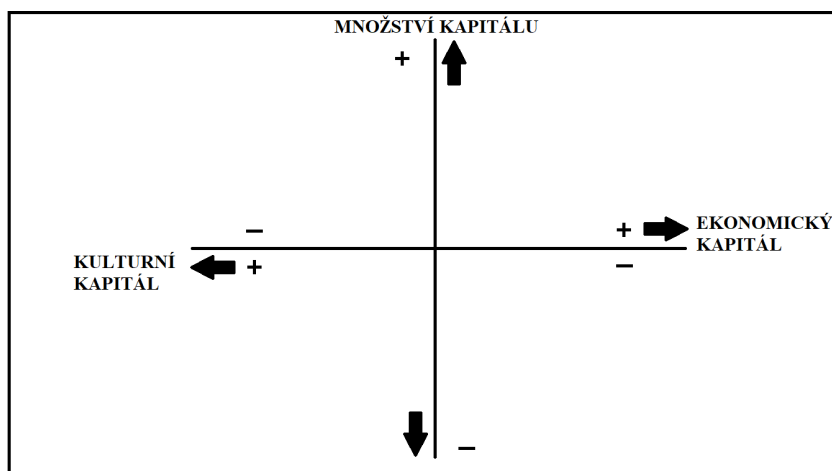
⁴ Autorem práce je Magnus Tollefsrud.

2. Teorie polí a poválečný vývoj norského literárního pole

2.1. Pierre Bourdieu, teorie pole, trojí kapitál a habitus

Klíčovým teoretickým aparátem této práce je teorie sociálních polí a jednání francouzského sociologa Pierra Bourdieua (1930–2002), zvláště pak linie sledující mikrosvět literatury – literární pole. Uvnitř polí fungují jakási vnitřní strukturovaná pravidla, dle nichž se řídí i jednotliví účastníci či skupiny účastníků pole. Bourdieu tyto vnitřní situace přirovnává ke „hře“, kdy jednotliví „hráči“ (aktéři polí) mezi sebou soutěží ve snaze získat co nejvíce kapitálu. V rámci „hry“ je důležitý i Bourdieuův pojem *illusio*, který je základním stavebním kamenem, díky kterému se „hra“ stává uvěřitelnou, což ve finále motivuje participanty do hry „investovat“. Josef Šebek ve své monografii *Literatura a sociálno* k pojmu fenoménu *illusio* dále dodává: „*Illusio* není možné bez přijetí premis či „pravidel“ hry: činitelé v polí sdílejí jistou sumu více či méně neochvějných předpokladů nebo presupozic, které Bourdieu shrnuje pod pojmem *doxa*⁵.“

Vnitřní struktura těchto mikrosvětů – polí, se vyznačuje dvojicí základních opozic diferenciovaných přerozdělováním kapitálu ke skupinám participantů. První rozdělení lze označit jako „vertikální“, neboť v bourdieuovském schématu se v horní části koncentruje převážné množství kapitálu, zatímco v dolní části do jisté míry kapitál absentuje. V pořadí druhá zmiňovaná diference se vyznačuje protikladem ekonomického a kulturního kapitálu.

Obrázek 1. Základní schéma pole

Tato vzájemná negace je ilustrována na horizontální ose schématu. (viz obrázek 1.) V praxi to vypadá následovně. Romány červené knihovny či detektivky jsou čtenářsky úspěšné, vycházejí v obrovských nákladech a tím i generují zisk ekonomického kapitálu. Ve schématu pole tedy

⁵ Šebek, Josef. *Literatura a sociálno: Bourdieu, Williams a jejich pokračovatelé*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2019. str. 22.

takové knihy obsazují pozice blíže k tzv. „komerčnímu pólu“⁶ (vpravo). Oproti tomu experimentální román debutujícího autora, který nemá ambice generovat velký zisk, a jehož předpokládání čtenáři budou hlavně z řad dalších autorů či akademiků, obsadí pozici blíže k „intelektuálnímu pólu“⁷ (vlevo).

Literární pole však skýtá celou řadu specifik, neboť se jedná o tzv. pole kulturní produkce. K objasnění tohoto termínu se vrátíme vzápětí, nicméně nejdříve je nutno osvětlit další důležité pojmy Bourdieuova teoretického aparátu – *kulturní kapitál* a *habitus*.

Jak už bylo naznačeno, pro uchopení sociologicko-literární Bourdieuovy teorie je nezbytné si představit rozdělení kapitálu na tři základní druhy, kterými může jedinec disponovat. Jedná se o kapitál ekonomický, který představuje finanční prostředky a hmotné statky jedince. Lze ho získat jak „aktivně“ vlastním úsilím, tak „pasivně“ – např. dědičně. Druhým typem je kapitál sociální, někdy též označovaný jako společenský. Ten se skládá ze společenských konexí nositele, jež mu mají pomoci snadněji dosáhnout různých výhodnějších pozic v poli. Posledním z této trojice je kulturní kapitál, který lze zjednodušeně definovat jako soubor předpokladů jedince k získání lepšího statusu v sociálním prostoru. Stojí v kontrapozici k ekonomickému kapitálu a jeho zisk je časově náročný. Tento kapitál Bourdieu následně dělí na tři formy – inkorporovanou, objektivní a institucionalizovanou. Inkorporovanou, též vtělenou formu lze vnímat jako soubor dispozic a schopností osvojených jedincem během aktu socializace. Objektivní forma symbolizuje materiální stránku kulturního kapitálu. Jedná se především o knihy, obrazy, slovníky, hudební nástroje apod. Tyto „kulturní předměty hmotné povahy“⁸ mohou být zároveň i součástí ekonomického kapitálu. Forma institucionalizovaná, jak už její název napovídá, pak zastupuje institucemi uznané důkazy o výši kulturního kapitálu jedince, jimiž lze chápat například profesní kvalifikace, akademické tituly či různá ocenění. Jednotlivé kapitály koexistují vedle sebe a lze je mezi sebou směňovat. Ikonickým případem směny kapitálů je placené vzdělání. Movitější rodiny si mohou dovolit nechat své děti studovat déle či na prestižnějších institucích, tudíž vyměňují ekonomický kapitál za kulturní. Pierre Bourdieu dále operuje s celou plejádou dalších kapitálů, které podobně jako pole, nabývají různých přívlastků. Děje se tak však výhradně v kontextu jednotlivých specifických polí, kde jsou jim přisuzovány konkrétní hodnoty a významy, jež ale nefungují v ostatních polích. Jan Dlásk v úvodu *Dějiny finskošvédské literatury v perspektivě bourdieuvské sociologie* uvádí

⁶ Borady, Donald. „Sada náčiní pro studium pole“. In: *Slovo a slovesnost* 20, 2013.

⁷ Tamtéž.

⁸ Lukavec, Jan, Müller, Richard. „Kulturní kapitál“. In: *Slovník novější literární teorie*. Eds: R. Müller, P. Šidák. Praha: Academia: 2012. str. 279.

následující příklad: „[P]ro literární pole je relevantní *literární kapitál*, tj. ‚věhlas‘⁹.“ Souhrnně se tyto kapitály označují jako symbolické.

S předešlými fenomény je úzce spjat termín *habitus*. Ten je možno popsat jako vtělené a osvojené predispozice, kterých jednotliví aktéři dosáhli během vlastní historie. Lze si pod tím představit jedincovo chování, cítění, jeho veřejné vystupování, myšlení apod., zkrátka předpoklady pomáhající jedincům řešit nečekané situace uvnitř polí. Bourdieu svou formulací: „strukturující strukturovaná struktura¹⁰“, odkazuje ke „třem aspektům jeho působení¹¹“. Struktura popisuje vnitřní systém predispozic, z nichž se jednotlivcův *habitus* skládá. Přívlastek strukturovaná odkazuje k faktu, že zmíněné dispozice jsou získávány během aktu socializace a jedincovy historie. A verbální adjektivum strukturující vypovídá o vlivu *habitu* na chování a vystupování jedince v kontextu pole.

Nyní se lze vrátit zpět k již předjímané struktuře literárního pole jako pole kulturní produkce. V ideálním případě se v tomto poli vše řídí dle pravidel „inverzní logiky¹²“. To v praxi znamená, že aktéři literárního pole žijí v jakémsi „ekonomickém světě naruby¹³“. Uvnitř pole je tak postaveno měřítko vlastních specifických estetických hodnot zpravidla stojící v opozici k ekonomické produkci. Pro aktéry nejsou důležité ekonomické ani společenské vlivy, nýbrž se plně koncentrují pouze na otázky spojené s literaturou. Uvnitř pole lze ještě rozlišit pól masové produkce a k němu opoziční bod – pól čisté produkce. Jak už samotné termíny napovídají, tvořit v duchu pólu masové produkce, znamená přizpůsobit se hlavnímu proudu poptávky, oproti tomu aktéři nacházející se na druhém pólu hledají svou cílovou skupinu hlavně mezi sebou. Jednoduše řečeno autoři píšou pro autory (srov. pojem intelektuální a kulturní pól).

Pierre Bourdieu ve své knize *Pravidla umění* zasazuje vznik literárního pole do osmdesátých let devatenáctého století a jako ikonický text pro ilustraci svých tezí používá knihu Gustava Flauberta *Citová výchova* (*L'education sentimentale* 1869, č. 1959).

⁹ Dlask, Jan. *Dějiny fínskošvédské literatury v perspektivě bourdieuovské sociologie*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2018. str. 23.

¹⁰ Šebek, Josef. *Literatura a sociálně: Bourdieu, Williams a jejich pokračovatelé*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2019. str. 30.

¹¹ Tamtéž. str. 30.

¹² Tamtéž. str. 26.

¹³ Bourdieu, Pierre. *Pravidla umění: vznik a struktura literárního pole*. Brno: Host, 2010. str. 114.

2.2. Proměna života v umění v poválečném Norsku

Pierre Bourdieu přestírá ve své knize *Pravidla umění* ekonomicko-historickou situaci, která dle jeho domněnek vedla ke tzv. „*genezi literárního pole*“ jako svébytné oblasti. Vychází ze *strukturní podřízenosti* definována a utvářena trhem: „jehož kladné i záporné sankce a tlaky ovlivňují literární podnikání¹⁴.“ Tehdejší salóny fungují jako styčné plochy, kde autoři se dostávají k figurám mecenášů, které oplátkou za poskytnutý ekonomický kapitál politicky působí na literární pole.

Bourdieu označuje za klíčovou periodu průmyslový rozmach ve Francii za druhého císařství. Podobností tamějších událostí lze do jisté míry vidět v 60. letech v Norském království, kde objev hojných ložisek ropy nastartoval obdobný průmyslový rozmach a vzestup norské ekonomiky do dnešní podoby. Přestože první dávky použitelné suroviny byly vytěženy až v roce 1971, ropný fenomén ovlivňoval politické diskuse téměř celá šedesátá léta. Například již v roce 1963 bylo vládou prohlášeno veškeré potenciální nerostné bohatství nacházející se u břehů Norska za státní majetek. Tím bylo zabráněno přerozdělení těžby nerostných surovin čistě do soukromého sektoru. Toto opatření mělo i vedlejší efekt, který měl zabránit potenciálním přírodním katastrofám. Zřízením státní ropné těžařské společnosti *Statoil* byl položen základ dnes tak dobře známým Ropným fondům, které, uvedme pro zajímavost, v roce 2019 překročily deset miliard norských korun.

Nicméně zpět do Norska po druhé světové válce. O poválečném období v Norsku lze hovořit mimo jiné i jako o periodě kulturního sjednocení. Potřen byl hlavně rozdíl mezi kulturou města a venkova, což přispívalo i k eliminaci rozdílů mezi „kulturou elit a kulturou lidu¹⁵“. Docházelo tedy k vyrovnávání mezi skupinami disponujícími rozlišným kulturní a ekonomickým kapitálem. Na konci čtyřicátých a na začátku padesátých let mimo povinného zřizování knihoven ve všech norských obcích, byl založen spisovatelský fond, do kterého se schraňovaly peníze z knihovnických výpůjček. Pro vývoj norského literárního pole hraje důležitou roli následně také rok 1965, ve kterém byla zavedena státní podpora literatury tzv. „*innkjøpsordning*“. Toto opatření v praxi funguje tak, že norský stát automaticky odkupuje od nakladatelů určitý počet norských nově vydaných knih a následně je distribuuje do knihoven. Těmito počiny se vydávání nové literatury v Norsku stalo relativně ekonomicky bezpečným podnikem. Literární pole tak dosáhlo kýžené situace, kdy instituce státu stála v pozici

¹⁴ Tamtéž. str. 73.

¹⁵ Hroch, Miroslav, Kadečková, Helena, Elisabeth Bakke. *Dějiny Norska*. Praha: NLN, 2005. str. 247.

mecenáše, který však za poskytnutý ekonomický kapitál nepožadoval nic zpět. Nevyžadoval žádné autoritářské rozhodování o tom, co by mělo být kánonem a co ne, jediné, o co státu šlo, byla podpora kultury a její zprostředkování co největšímu počtu lidí napříč obyvatelským spektrem. Tuto skutečnost lze dále ilustrovat například založení Venkovského kina a Státního divadla v roce 1948, což byly „zájezdové instituce“¹⁶, jež pořádaly pravidelné kulturní akce v různých méně osídlených částech Norska.

Celá přecházející padesátá léta vedla tak k utvoření tzv. „Den norske velferdsstaten“. Za touto markantní proměnou stála vláda ministerského předsedy E. Gerhardsena, jež za dobu svého působení přijala řadu sociálních opatření. Namátkou je možno zmínit: „univerzální nemocenské pojištění (1956), univerzální starobní důchod pro všechny občany nad 67 roků (1957) a univerzální pojištění pro případy nezaměstnanosti pro všechny námezdně pracující zaměstnance (1959)¹⁷.“

2.3. Časopis *Profil* a s ním spojení aktéři norského literárního pole 60. let
„*En ettermiddag på seinhøsten 1965 marsjerte fem-seks unge skribenter inn på et kontoret til tidsskriftet Profil. „Dette er et hold-up, ‘ sa de til den forvirra redaksjonssekretæren. „Hit med nøklene, vi skal lage et bedre tidsskrift“¹⁸.“¹⁹*

V roce 1959 vychází prvně na Humanistické fakultě Univerzity v Oslu časopis *Profil*, který vznikl proměnou studentského periodika *Filologien*. Zlomovým okamžikem vývoje *Profilu* je rok 1966, kdy redakci převzala skupina mladých autorů, mezi které patřil například Jan Erik Vold (1939), Dag Solstad (1941) a Espen Haavardsholm (1945). Časopis posloužil nové generaci autorů jako prostředek k manifestaci literatury osvobozené od symbolistických tendencích norského modernismu. Literární experimenty autorů z norského prostředí tzv. *Profil-kretsen* nesly znaky konkretismu a dokumentarismu. Zmínit lze například Solstadovu druhou sbírku povídek *Kancelářské křeslo* (Svingstol, 1967), Voldovu sbírku „topografických“ básní *Verze radostné Matky Dobrosrdečné. Ano* (Mor Godhjertes glade versjon. Ja, 1968) či

¹⁶ Tamtéž. str. 281.

¹⁷ Dejmek, Jindřich. Stručná historie států. Norsko. Praha: Libri, 2015. str. 97.

¹⁸ Stigan, Pål. „Profil-opprør og m-l-litteratur“. In: P. Stigan: *På den himmelske freds plass. Om m-l-bevegelsen i Norge* [online] 1985. Dostupné z: <http://akp.no/hefter/himmelske-fred.html#a181>.

¹⁹ *Jednoho pozdně podzimního odpoledne 1965 vmaširovalo pět-šest mladých spisovatelů do kanceláře časopisu Profil. „Tohle je přepadení,“ sdělili zmatené sekretářce, „klíče sem, my budeme ten časopis dělat líp.“*

Haavardsholmův debut *Přiliv a odliv* (Tidevann, 1966). Na těchto případech je tak možné ukázat, bourdeuovskou terminologií řečeno, snahu o změnu doxy literárního pole.

Stavěli se hlavně do opozice vůči předchozí generaci vycházející z válečných zkušeností a ve svém psaní hojně reflektující například německou okupaci Norska. Byť u autorů jako Kåre Holt (1916–1997) či Sigurd Hoel (1890–1960) se už objevovala snaha o nové narativní postupy, v lyrice stále převládaly již za války načerno šířené bojové básně. Významnou výjimku v kontextu literárního pole ztělesňovali autoři jako byl Tarjei Vesaas (1897–1970) či Aksel Sandemose (1899–1965). V padesátých letech v důsledku strachu z dalších atomových tragédií přichází jakési vyrovnání pomocí modernismu. V tomto kontextu lze opět zmínit T. Vesaase či Paala Brekkeho. K výraznému zlomu dochází právě ale až s nástupem mladé generace kolem časopisu *Profil*. Levicově radikalizovaná mládež stavěla do ústředních pozic svých textů dosud nezvyklé fenomény a nebála se experimentu. Z dalších významných vlivů na tuto novou generaci tvůrců lze jistě poukázat například na strukturalismus či americké hnutí hippie, jehož hlavní stan v norském prostředí sídlil v zámeckém parku v Oslu. Angažovanost mladé generace tak prorůstala i do globálních válečných střetů, jakým byla například válka ve Vietnamu. Do celkového vývoje estetiky aktérů norského literárního pole kolem časopisu *Profil* se také jednak projevil již zmíněný „innkjøpsordning“, jednak mnohem vyšší úroveň jazykové vzdělanosti, která byla zapříčiněna možností studia v zahraničí. Složení na univerzitách se díky „den norske veldferdssaten“ diverzifikovalo, neboť možnost studovat získali i studenti z rodin nedisponujících velkým množstvím ekonomického kapitálu.

Samotný časopis *Profil*, jak už bylo nastíněno v úvodu práce, prošel též řadou proměn. Jahn Holljen Thon ji rozděluje do pěti tzv. „projektů“: „*studenttidsskriftet* 1959–1966 (Bjørn Nilsen, Otto Hageberg, Andreas Skartveit), *forfattertidsskriftet* 1966–1968 (Jan Erik Vold, Einar Økland, Tor Obrestad, Dag Solstad og Espen Haavardsholm), *avantgarden* 1968–1970 (Helge Rykkja, Jan Carlsen og Hans Magnus Ystgaard), *maoister* 1970–1981 (Dag Solstad, Espen Haavardsholm, Egil Henriksen, Arnegeir Berg og Jahn Thon) og *postmodernistene* 1984–1989 (Morten Søby, Arne Stav, Trygve Åslund, Are Eriksen)²⁰.“ Pro účely této práce však je zacíleno pouze na druhé a třetí období.

²⁰ Thon, Jahn Holljen. Refleksjon – kritikk – protest. Forståelsesformer i unglitterære tidsskrifter: Heretica, Rondo og Profil. Oslo: Unipub, 2001. str. 144.

3. Dag Solstad a jeho směřování nové avantgardy

3.1. Osobnost Daga Solstada v kontextu norské literatury od 60. let k dnešku

Dag Solstad je často a po právu označován jako „kronikář Norska poslední třetiny dvacátého století²¹“, zasloužil se o to hlavně díky své velice angažované tvorbě, ve které otevřeně reaguje na společenské a politické problémy. Jeho dílo lze rozdělit do několika fází. Dag Solstad, jak už bylo zmíněno v úvodu, debutuje v roce 1965 sbírkou *Spirály* (*Spiraler*), která je psána v duchu Kafkovské absurdity a obecně by se dala přiřadit k modernistické tradici. V sedmdesátých letech se Solstad radikalizuje a přiklání se k maoismu, tehdy v Norsku zastupovaném politickou stranou AKP(m-l) – *Arbeidernes Kommunistparti (marxist-leninistene)*, a píše s tím spojený „sociální realismus“²². Toto období se u Solstada stejně jako u většiny tehdejšího hlavního norského proud vyznačuje jistou „tuctovostí“ poplatné politické angažovanosti.

Od „sorealismu“ se Dag Solstad odvrací během let osmdesátých a směřuje k psychologicko-realistickým dílům. Z knih vydaných v osmdesátých letech je relevantní zmínit *Vyprávění gymnaziálního profesora Pedersena o velkém politickém probuzení, které zasáhlo naši zemi* (*Gymnaslærer Pedersen beretning om en store politiske vekkelsen som har hjemsøkt vårt land*, 1982) a *Román 1987* (*Roman 1987*) oceněný prestižní Cenou Severské rady.

V 90. letech přichází jeho existenciální období. V románech jako *Jedenáctý román, kniha osmnáct* (*Ellevte roman, bok atten 1992*, č. 2013) či *Ostych a důstojnost* (*Genansen og verdighet 1994*, č. 2008) se silně akcentuje téma ztráty iluzí. Nicméně jak podotýká Ondřej Vimr v doslovu ke svému překladu románu *Ostych a důstojnost*: „Jen stěží lze však mluvit o čiré deziluzi, neboť mnohé nasvědčuje tomu, že přílišné iluze nikdy neměli [...]“²³. V tomto období je typickým rysem Solstadových děl odsun dějové linky do pozadí. Epická složka je nahrazena soustředěním pozornosti na časté esejistické pasáže. V těchto v knihách se mnohdy navrací zpátky do šedesátých a sedmdesátých let v Norsku. Protagonisty jsou muži, jejichž pasivní, glosátorský přístup k životu zrcadlí Solstadem tolik omílané téma determinovaných

²¹ Vimr, Ondřej. „Fascinován neautentickým životem“. In: Dag Solstad: *Ostych a důstojnost*. Příbram: Pistorius a Olšanská, 2008, str. 121.

²² Zde autor práce přejímá psaní tohoto termínu v uvozovkách podle knihy *Moderní skandinávské literatury 1870–2000*, kde autoři tento postupu vysvětlují následovně: „[J]elikož se norský termín liší od sociálního realismu, jak je běžně pojímán v češtině, budeme jej pro odlišení i v dalším textu používat v uvozovkách [...]“ (HUMPÁL 2013: 267).

²³ Vimr, Ondřej. „Fascinován neautentickým životem“. In: Dag Solstad: *Ostych a důstojnost*. Příbram: Pistorius a Olšanská, 2008, str. 122.

životních rolí. Souběžně s tím se zde ve veliké míře akcentuje kritika komerční norské společnosti. Pro úplnost výčtu asi nejvýznamnějších Solstadových děl je nezbytné uvést ještě dvojici románů *Noc profesora Andersena* (*Professor Andersens natt*, 1996) a *T-singer* (*T-singer*, 1999). Přestože se Dag Solstad na konci devadesátých let nechal slyšet, že jeho dílo je dokonáno, vydal od té doby další řadu knihy. Zatím posledním románem je *Tredje, og siste, roman om Bjørn Hansen – roman 2019*²⁴ vydaný, jak název napovídá, v roce 2019. V souvislosti s dílem Daga Solstada nelze neopominout časté intertextové odkazy na díla Henrika Ibsena či Knuta Hamsuna.

3.2. Od „nového“ modernismu ke konkretismu

V roce 1966 je v *Profilu* otištěn Solstadův článek programového charakteru s názvem *Norsk prosa – europeisk modernisme. Antydning av et problem*²⁵. Solstad zde hned na začátku předestírá problematiku tzv. tradičního románu (den tradisjonelle roman), který podle něj více než cokoliv jiného je pouhý zkosnatělý literární žánr úzce spojený s industrializací. Vyčítá norské literatuře, že zatímco se zbytek Evropy oddává experimentům, norští autoři stále píšou psychologické a sociální romány. Omezení tradičního románu vyplývá na povrch v momentě, kdy se společnost mění, nebo kdy se kvalitativně rozchází vnímání života se společností jako celkem. Toto tvrzení se nebojí exemplifikovat ani na literárních „monumentech“, jako je například Dostojevský: „Dostojevskijs visjoner var av en slik art, og resultatet ble store, utflytende bøker med en merkverdig blanding av uinteressant prat og genial prosakunst“²⁶.²⁷

Dag Solstad následně přichází s rozdělením románu na dva druhy – tzv. „měšťácký/občanský román“ (*borgerlige roman*) a „bytostný román“ (*vesentlig roman*). Přičemž první z nich má blízko právě k tradičnímu románu a je definován hlavně skrze pravděpodobnost (*sannsynlighet*), na kterou je kladen důraz pomocí tří základních elementů: děj, prostředí a charaktery. Toto základní nastavení však skýtá problém, že na konci čtenář dostane propracované prostředí ale plytké charaktery či naopak. Funkčnost celku je podmíněna lidskou ochotou žít v naprosto statickém vesmíru, kde vše má své předem determinované místo.

²⁴ Třetí, a poslední, román o Bjørnu Hansenovi – román 2019

²⁵ *Norská próza – evropský modernismus. Nastínění problému.*

²⁶ Solstad, Dag. „Norsk prosa – europeisk modernisme. Antydning av et problem.“ In: *Profil* 1, 1966. str. 14-

²⁷ *Dostojevského vize byly takového charakteru, a výsledkem byly velké, nejasné knihy se značným mixem nezajímavých řečí a geniálního prozaického řemesla.*

Solstad předkládá kritické tvrzení, že realismus potažmo naturalismus v nejčirější podobě je pouze předělaná „fotka“ nějakého objektu.

V protikladu k prvnímu typu je v „bytošném románu“ objektivní pravděpodobná realita eliminována. Vystupující fenomény se v nich proměňují na nositele symbolů a významů. Buduje se tak prostředí plné dynamických vztahů, které se vzájemně proměňují. V těchto dílech leží celkový význam uvnitř obklopený svou vlastní podstatou. To nabízí mnohem větší otevřenost k referencím, interpretacím, pochopení a zároveň k rozšíření své oblasti, svého prostoru. Jako zářný příklad Solstad uvádí sny. Sny jsou přístupné a mohou organicky růst spolu s dalšími elementy a dospět tak ke smysluplnému celku. Sny jsou nepravděpodobné, což znamená, že jsou vlastní podstatou podstatné. Velká část snových symbolů má však čistě soukromou povahu a tím pádem, pokud je báseň či text spleten pouze z nich hrozí, že nebude přístupný nikomu, kromě autora samotného. Sny však údajně mohou nabývat i jakéhosi „všelidského“ (allemenskelig) charakteru. Tyto stopy dle autorova názoru mají blízko k mýtům. To nahrává tezi, která je zmíněna hned na začátku, že je potřeba nalézt nový osobní přístup k folkloru – prvopočátku nového norského modernismu. Solstad vyzývá k tomu, aby se nová norská próza zbavila „svěrací kazajky pravděpodobnosti“.

Největší problém článku výstižně shrnul Ondřej Vimr v již citovaném doslovu ke svému překladu Solstadova románu *Ostych a důstojnost*: „[A]však představy nové literatury jsou mlhavé, obsah pojmu modernismus nejasný, akt rebelie svým významem notně převyšuje vůli jasně formulovat nové představy²⁸“. Avizovaný akt rebelie odkazuje k pojetí evoluční dynamiky literárního pole, jež je podmíněná střídáním avantgard. Přicházející avantgarda se vždy staví do opozice vůči již etablované předchozí generaci tím, že se vymezuje vůči tvorbě zatížené ekonomickým kapitálem. Lapidárně řečeno nová avantgarda vyčítá té staré jistou „zaprodanost“. Výměnu avantgard Bourdieu dále rozvádí ve své publikaci *Pravidla umění: vznik a struktura literárního pole*: „Hra vynucená potřebou se odlišit vede ke spiklenectví, z něhož jsou vyloučeni všichni nezasvěcení, neboť jim vždy uniká to podstatné, totiž ony vzájemné vazby a interakce k nimž dílo mlčky odkazuje²⁹“.

Jako ilustrace k tezí a požadavkům by mohl posloužit i další krátký Solstadův článek otisknutý ve stejném roce taktéž v *Profilu* pojmenovaný *Problemer omkring Vinduets debutnummer*.³⁰ Kde své požadavky nové literatury, v níž jsou fenomény zatížené

²⁸ Vimr, Ondřej. „Fascinován neautentickým životem“. In: Dag Solstad: *Ostych a důstojnost*. Příbram: Pistorius a Olšanská, 2008, str. 122.

²⁹ Bourdieu, Pierre. *Pravidla umění: vznik a struktura literárního pole*. Brno: Host, 2010. str. 215.

³⁰ *Problémy ohledně debutantského čísla Vinduet*

pravděpodobností eliminovány, Solstad kriticky vytýká debutantům kolem časopisu *Vinduet*. Jako příklad lze citovat začátek odstavce věnující se povídce *Menneskene tar en synder*³¹ od Arneho Mannenruda: „Mannenrud begynner på en fin historie skrevet i Kafka-tradisjon, kravet til sannsynlighet er eliminert, alt har drømmens logikk. [...] Mannenrud bruker siste del av sin novelle til å forklare hva han har fortalt, og forklare hvorfor det har skedd som har skjedd. Han fører sannsynlighetsbegrepet inn igjen [...]“³².³³ Solstad snahu ke konci věci dovysvětlit explicitně přirovnává k dětské nemoci, jež se autoři těžko zbavují.

O rok později lze u Solstada zpozorovat téměř revoluční změnu a výrazný posun v jeho estetice. Přednášku *Tingene og verden* pronesenou na Nansenskolen dne 3.3. 1967 začíná Dag Solstad mimo jiné větou: „Jeg var en drømmer [...]“³⁴³⁵, obdobnou formulaci lze nalézt i na začátku první povídky jeho druhé povídkové sbírky *Kancelářské křeslo*. Zde Solstad píše: „Før var vi drømmere og derfor blinde.“³⁶³⁷ Jedná se o dobře známý text *Nedåme konvici křídla* (*Vi vil ikke gi kaffekjelen vinger* 1967, č. 2005³⁸). V obměnách této věty je skryta celá podstata již předestíraného autorova estetického úkroku, neboť opouští modernistickou tradici, v jejímž duchu byla jednak psána jeho debutová sbírka *Spirály*, a jednak jejíž „zmodernizování“ zároveň Solstad prosazoval v předchozích rozebíraných článcích. Dag Solstad dává jasně najevo, že už ho hry snů a fabulace nezajímají, ale na scénu u něj přichází pro „profilisty“ šedesátých let tak příznačný konkretismus.

4. Spisovatel jako „neautentický“ hráč

V témže roce jako *Tingene og verden*³⁹ je uveřejněna i další Solstadova teoretická stat' *Om forfatterens rolle i samfunnet*⁴⁰. Zde je hned na začátku položena otázka, zda spisovatel ještě stále hraje nějakou roli v utváření názorů v současné společnosti, načež autor hned odpovídá, že dávno minul „čas prorockých poetů“ (dikterprofeters tid), a že hlas spisovatelů se

³¹ *Lidé lapají hříšníka*

³² Solstad, Dag. „Problemer omkring Vinduets debutantnummer.“ In: Profil 1, 1966. str. 48.

³³ *Mannenrud začíná povedeným příběhem napsaným v Kafkovské tradici, nárok na pravděpodobnost je eliminován, vše má snovou logiku. [...] Mannenrud využívá poslední část své povídky k vysvětlení toho, co bylo vyprávěno a dovysvětluje, co se stalo. Přivádí tak zpátky fenomén pravděpodobnosti.*

³⁴ Solstad, Dag. „Tingene og verden.“ In: Profil 2, 1967. str. 3.

³⁵ *Byl jsem snilek [...]*

³⁶ Solstad, Dag. *Svingstol og andre tekster*. Oslo: Forlaget Oktober, 1994. str. 7.

³⁷ *Dříve jsme byly snilkové, a proto slepí.* (SOLSTAD, VIMR: 2005)

³⁸ Povídka vyšla v překladu Ondřeje Vimra v antologii *Krajina s pobřežím aneb sto let norské povídky* vydané nakladatelstvím Argo v roce 2005.

³⁹ *Věci a svět*

⁴⁰ *O spisovatelově roli ve společnosti*

utápí v mase dalších hlasů. Novodobý spisovatel se pohybuje ve zkamenělé izolované pozici uvnitř tzv. „měšťácké“ kultury. V tomto prostoru jsou sice spisovatelé stále produktivní, nicméně reálné mediace mezi autorem, potažmo textem autora a sociálním prostorem jsou nulové. Jediné, co je stále relevantní, je jakýsi status spisovatelské autority, přežitek z dob romantických glorifikací umělce. Solstad tak možná neúmyslně a nepřímou popisuje jeden ze druhů autonomie, které pole mohou nabývat, a které jsou pro Bourdieuho důležité. Jedná se o autonomii vnitřních principů, které se vymezují vůči elementům vně pole a negují je. Tyto vnitřní principy jsou spjaty s určitou a dobově danou problematikou nastavení vývoje pole. Promítá se zde znovu a znovu také boj nové avantgardy proti té staré, již etablované. Nezáleží na komerčním úspěchu, důležité je svým způsobem revoluční posunutí ve vývoji pole. Nicméně tato snaha dle Solstada naráží na fakt, kdy „avantgardní“ spisovatelé jsou prodáváni „měšťácké“ konzervativní společnosti zajímavější se hyperbolicky řečeno pouze o romány červené knihovny. Solstad situaci popisuje následovně „Derved er vi i det paradoksale at en opposisjonell forfatter nesten utelukkende blir tilbudt en konservativ leserkrets“⁴¹.⁴² Důležitou roli přejímají i nová média – rádio, televize atd., díky kterým může, respektive musí ze své pozice spisovatel komunikovat s účastníky jiných polí. Zde se mluví i o vlivu ekonomického kapitálu, neboť spisovatel je svým nakladatelem prodáván nejen skrze své dílo, ale i své jméno. Je mu přisouzena role, kterou by měl hrát tak dlouho, dokud se nenaskytne vhodný okamžik k jejímu porážení. Solstad tedy vyzývá k tomu, že je vhodné svou roli určitým způsobem přijmout, ale nikdy nezapomenout, že je hrána. K problémům rolí přispívá i další překážka, kterou je kritika. Ta aktérům pole svou činností automaticky determinuje pozice, které mohou zaujmout. Tento vliv jakéhosi pole moci vede k nevyhnutelné distorzi pole literárního. Pokud je však autor, respektive jeho dílo, „posvěceno“, Solstad používá pojem „anerkjent“ (uznáno), má šanci, že jeho „avantgardnost“ bude brána v potaz. Chvilkové východisko tak skýtá pozice označená jako „kontroverzní spisovatel“, nicméně pokud zde participant literárního pole setrvá příliš dlouho, bude mu kritikou vyčítána absence jakékoliv evoluce a snaha o změnu vnitřních predispozic polí opět ztratí tolik kýženou váhu. V tomto případě lze nalézt markantní paralely mezi Solstadem a Bourdieuem mimo jiné i v použitých termínech, kdy oba hojně operují s přirovnáním pole nebo společnosti ke „hře“. Jediněc, v kontextu textu spisovatel, je „hráč“. Narozdíl od Bourdieuho „hry“, která by měla být v ideálním případě, jak už bylo osvětleno na

⁴¹ Solstad, Dag. „Om forfatterens rolle i samfunnet.“ In: D. Solstad. Artikler om litteratur 1966–1981. Oslo: Forlaget Oktober, 2000. str. 81.

⁴² *Ocitáme se tedy v paradoxu, kdy opozičnímu spisovateli je nabídnuto téměř výhradně konzervativní čtenářstvo.*

začátku práce, co nejvíce reálná, Solstad klade důraz na uchování si vědomí, že se jedinec nachází ve hře. Proti jejím pravidlům sice sám nic nezmuže, zato však může a měl by usilovat o pobídku vyšších institucí ke změně jejich strategií. Jednoduše vyjádřeno měl by usilovat o změnu stylu, jakým noviny a nakladatelství literaturu vnímají a prezentují. Jako metaforická finální meta slouží bod, kdy „umělci [...] odstraní ‚měšťáka‘ z role potenciálního čtenáře⁴³“. Nutno upozornit, že se v tomto případě poprvé u Solstada objevuje ono pro něj později tolik typické hraní rolí, jakási neautenticita života. Dotýká se ho sice zlehka už článek *Det trivielle/det fantastiske – flukt/akseptasjon*⁴⁴, kde taktéž mluví o starých představách o roli básníka jako mocného vizionáře, nicméně v případě *Om forfatterens rolle i samfunnet* ho detailněji rozvádí.

V roce 1968 proběhla moderovaná diskuse s názvem *En samtale om norsk litteratur idag*⁴⁵, kterou vedl spisovatel Brikt Jensen (1928–2011). Zúčastnilo se jí sedm autorů⁴⁶. Ze starší generace lze zmínit například Johana Borgena (1902–1979) či Torborg Nedraas (1906–1987), z mladší generaci participovali v diskusi právě Dag Solstad nebo Espen Haavardsholm. Hlavním tématem debaty byla právě role spisovatele ve společnosti, neboť dle Briкта Jensena je možno označit literární tradici v Norsku za sociální, z čehož plyne fakt, že spisovatelovou povinností je ve větší či menší míře zaujmout roli ve společnosti. Prvotní otázka byla založena na premise, že ve Švédsku je spisovatelovou povinností bojovat za společnost proti státu. Bourdieuovskou optikou nahlíženo, by měla spisovatelská postava produkující kulturní kapitál napomáhat společenskému poli obyvatel státu bojovat za autonomii vůči instituci státu. Toto však naráží na argument, který vznesl Paal Brekke: „Hvis vi med staten mener lovverket, øvrigheten, det byråkratiske apparat, er jo alt dette en funksjon av samfunnet.“⁴⁷⁴⁸ Na to navazuje kritikou západokapitalistické společnosti, která se skládá z tzv. „små tyvene“ (malí zloději) okrádajících slabší jedince pole o jejich kapitál. Spisovatel by tedy měl hlavně poukazovat na tyto nerovnosti uvnitř polí a být zároveň jakýmsi autoobraným systémem společenského prostoru.

Dag Solstad v první části diskuse mlčí a do debaty pořádně přispívá v momentě, kdy se projednávají vztahy mezi generacemi. Na scénu vstupuje přídrzlým názorem, že nevidí důvod,

⁴³ Bourdieu, Pierre. Pravidla umění: vznik a struktura literárního pole. Brno: Host, 2010. str. 114.

⁴⁴ *Triviální/fantastický – únik/přijetí*

⁴⁵ *Rozhovor o norské literatuře dnes*

⁴⁶ Pro úplnost zde autor práce uvádí výčet všech zúčastněných: Johan Borgen, Paal Brekke, Finn Carling, Sigurd Evensmo, Espen Haavardsholm, Torborg Nedraas a Dag Solstad.

⁴⁷ „En samtale om norsk litteratur idag“ In: *Vinduet* 22, 1968. str. 248.

⁴⁸ *Když budeme státem mít na mysli legislativu, vládu, byrokratický aparát, pak je to všechno funkce společnosti.*

proč by se měl bavit s někým starším, než je on jen z důvodu toho, že dotyčný náleží k jiné generaci. Když se o něco později řeč opět stočí na ikonickou debatu o roli spisovatele ve společnosti. Zmiňuje Solstad jeho klasický pohled na problematiku spojenou s konzervativním umístováním spisovatelů do vynucených rolí. On sám, se však přiznává, že na začátku šedesátých let se dopouštěl stejných prohřešků. Ke svým oblíbeným autorům vzhlížel s prorockou úctou ihned, jak jen někde zaznělo jejich jméno.

Často citovaným a odkazovaným textem Daga Solstada je bezesporu článek *Nødvendigheten av å leve inautentisk. Om Witold Gombrowicz*⁴⁹. V něm Solstad na příkladu Witolda Gombrowicze (1904–1969) opět rozvíjí názor, že jedincův habitus je možno považovat pouze za množinu rolí. Život jedince pak závisí na schopnosti distancovat se od toho, jak na své okolí působí, jak se dokáže distancovat od své formy. Z tohoto paradoxu plyne ona v názvu článku avizovaná neautentičnost. Toto téma prostupuje většinu Solstadových děl. Jedinec se opět stává „neautentickým hráčem“, neboť ostatně jak píše Dag Solstad, autenticita je nebezpečná: „Farlig fordi den som er autentisk, den som identifiserer seg fullt og helt med det han gjør, mangler forståelsen for det han gjør. Farlig fordi oppstillingen av umulige mål tar siktet vekk fra de mulige, verden blir en skinnverden, problemene, kunsten, politikken blir avledningsmanøvrer”⁵⁰.⁵¹

Téměř bratrským článkem k textu o Witoldu Gombrowiczi je Solstadova další esej s názvem *Spilleren*⁵². Na začátku je rozebírán motiv tzv. „kortprosa“, jenž Solstad zmiňuje mimo jiné v kontextu své knihy *Kancelářské křeslo*. Vedle toho jako další ikonické příklady zmiňuje některé krátké prózy od Franze Kafky či text švýcarsko-německého autora Petera Bichsela (1935) s názvem *Roman*. Pro Solstada je důležité, že označení „kortprosa“ se nevztahuje ani tak k formě textu, jako k metodě jeho vzniku. Jedné se o mikroskopické romány, kde hlavní postavy sice pozbyly svá jména, nicméně stále se pohybují a vyvíjejí. Jako například dívka⁵³ v Solstadově povídce *Jazyky* (Språk 1968, č. 2005). Zápletku autor servíruje v náznacích. V textu se tak nachází velké množství míst nedourčenosti, které ve finále stimulují čtenářovu schopnost percepce. Pro exemplifikaci poukažme na povídku *Tvillingene*. Sestavení takovýchto mikrorománů vyžaduje i značnou dávku strategie, což Solstad taktéž v tomto textu

⁴⁹ *Nezbytnost neautentického žití. O Witoldu Gombrowiczi*

⁵⁰ Solstad, Dag. „Nødvendigheten av å leve inautentisk. Om Witold Gombrowicz“. In: D. Solstad. *Artikler om litteratur 1966–1981*. Oslo: Forlaget Oktober, 2000. str. 129.

⁵¹ *Nebezpečný, protože ten, kdo je autentický, ten, kdo se plně ztotožňuje s tím, co dělá, postrádá pochopení pro to, co dělá. Nebezpečný, protože stanovení nemožných cílů odvádí pozornost od možného, svět se stává pseudosvětlem, problémy, umění, politika se stávají ignoratio elenchi.*

⁵² *Hráč*

⁵³ V norském originále je pro ni používáno pouze zájmeno *hun* – ona.

zmiňuje. Následující citát je uveden v překladu Ondřeje Vimra, jenž tento textový fragment přeložil za účely doslovu k českému překladu *Ostychu a důstojnosti*: „Psalení už není žádná srdeční záležitost, i po spisovateli se dnes vyžaduje taktika⁵⁴.“ Největším problémem pro Solstada je konzervativní smýšlení společnosti o literatuře, které koření z představ devatenáctého století – doby, kdy všichni autoři měli své role a funkce. Tento model však pochopitelně ani zdaleka není funkční a validní pro norské literární pole šedesátých let. Pro ilustraci se dá uvést následující citace z článku *Spilleren*: „Samfunnet står foran enhver forfatter som debuterer og sier til ham: Hvilken rolle skal være din? Er du profet, folkefører, alkymist, lidende⁵⁵?“⁵⁶ Společenská snaha spisovatele chytit, definovat, umístit do co nejpřesnější statické pozice nutí autory stát se „hráči“. Jediné hraní rolí a střídání masek, tento takřka „úhybný manévr“ nabízí východisko úniku před fanatismem kategorizace.

K touze společnosti spisovatele klasifikovat přispívají i informace objevující se v Solstadově zamyšlení nad problematikou spisovatelského platu a spisovatelských stipendií s názvem *Respekten for arbeid*⁵⁷ uveřejněného 25. 6. 1968 v norském deníku *Dagebladet*. Nutno dodat, že diskuse kolem spisovatelských platů se norským literárním polem vedly už od Kiellandovy platové aféry v roce 1866. Solstad připouští, že literatura tak malé jazykové oblasti, jako je Norsko, bez podpory nemá šanci na přežití, ale klade si otázku, které instituce, kteří aktéři polí moci by měli rozhodovat o tom, komu stipendia připadnou, a hlavně dle jakých kritérií tak bude činěno. Je možno, že rozhodování bude probíhat dle výše ekonomického kapitálu jednotlivých účastníků jako jistý druh prevence proti chudobě, nicméně nachází se tu i druhá možnost, pravděpodobnější, že přisuzování státního stipendia se bude řídit podle blíže neurčitých kvalitativních norem. Tj., že pouze „kvalitní“ literatura má nárok na ohodnocení. Což se opět promítá do distorze literárního pole. Spisovatelské řemeslo tak není rovno řemeslům ostatním. Většinové mínění je nastaveno způsobem, že se od spisovatele očekává, že ho neživí jen psaní nýbrž i další ekonomicky výdělečné aktivity. V očích Solstada vyvstává následně další paradox, který se sebou přináší ona kvalitativnost. Označení spisovatel je příznakové a samo v sobě obsahuje fiasko. Autor musí být oceněn literárním kapitálem (věhlasem) z popudu třetí strany, aby se stal „dobrým“ spisovatelem, a ne pouze obyčejným

⁵⁴ Ondřej. „Fascinován neautentickým životem“. In: Dag Solstad: *Ostych a důstojnost*. Příbram: Pistorius a Olšanská, 2008, str. 123.

⁵⁵ Solstad. Dag. „Spilleren“. In: D. Solstad. *Artikler om litteratur 1966–1981*. Oslo: Forlaget Oktober, 2000. str. 105.

⁵⁶ *Společnost stojí před každým debutujícím spisovatelem a říká mu: Jaká je tvoje role? Jsi prorok, vůdce lidu, alchymista, mučedník?*

⁵⁷ *Respekt k práci*

pisálkem. Vedle toho však právě status „dobrého“ spisovatele se sebou přináší ony zkosnatělé představy o absurdních autorských rolích. Jak už však Solstad podotýkal o rok dříve v článku *Om forfatterens rolle i samfunnet*, změny tohoto nastavení literárního pole lze docílit, nebudou-li se spisovatelé izolovat a angažují-li se ve změně toho, jak literaturu prezentují a vnímají média. Jedině tak, lze podle jeho názorů docílit změny.

Za poslední zmíněný příspěvek od Daga Solstada v této práci poslouží jeho přednáška pro seminář norského Svazu spisovatelů – *Foredrag på forfatterforeningens seminar på Voksenkollen*⁵⁸ z roku 1970. V tomto období se postava Daga Solstada již distancoval od pomalu se rozpadající skupiny kolem časopisu *Profil* (to však neznamená, že by zcela přestal do periodika přispívat). Hlavním tématem je zde kritika *Den norske Forfatterforening* v otázce platové a stipendijní politiky. Přednáška v mnohém navazuje na článek *Respekten for arbeid*. Solstad zde kritizuje činnost spisovatelské instituce, která by svou prací měla sice hájit spisovatelské zájmy, nicméně sama v rámci té samé aktivity přispívá k tomu, že zájmy uvnitř skupiny členů jsou velice roztržité.

⁵⁸ Přednáška na semináři Svazu spisovatelů na Voksenkollenu

5. Jan Erik Vold

5.1. Osobnost Jana Erika Volda v kontextu norské literatury od 60. let k dnešku

Jedná se o jednoho z nejdůležitějších reprezentantů nové generace básníků šedesátých let. Bylo by však velice pošetilé vztahovat jeho význam pouze na šedesátá léta, neboť jméno Jana Erika Volda rezonuje v norské společnosti dodnes. Básník na sebe upoutal už v roce 1965 svým nástupem na norskou literární scénu ve formě básnické sbírky *mezi zrcadlem a zrcadlem* (mellom speil og spiel, 1965). Ta vedle silné vlny příznivé kritiky napříč všemi skandinávskými státy získala i debutantskou cenu *Tarje Vesaas Debutatnspris*. Tato sbírka podobně jako například Solstadův debut stále ještě v leccem navazují na předchozí modernistickou tradici, nicméně Vold zde už předznamenává, kam se později bude ubírat jeho tvorba a záměrnými experimenty se snaží o dekonstrukci básnického já. Za zmínku stojí i grafické rozvržení básní. O rok později vychází čistě delyrizující experiment *pohled* (blikket, 1966), neboť celá sbírka se sestává pouze z pěti slov – blikket, du, fanger, ikke, meg, které jsou náhodně kombinované. Ondřej Buddeus ve své diplomové práci *Vývoj poetiky Jana Erika Volda v letech 1965–67* poukazuje na podobnost se sbírkou Václava Havla *Antikódy*. Domnělou podobnost odůvodňuje následovným argumentem: „[T]ext V. Havla lze vnímat jako zachycení lidské situace, jak ji mnozí umělci šedesátých let vnímali v kontextu bouřlivého vývoje technologií a jejich expanze do běžného života v té míře, jaká se dříve nevyskytovala⁵⁹.“

Jan Erik Vold je „renesančním člověkem“, který do norského literárního pole vstupuje i jako „debatér, kritik, esejista, editor [nebo] redaktor [...]“⁶⁰. Významnou roli hraje i na poli překladatelů. Norským čtenářům za svůj dosavadní život zprostředkoval například poezii Williama Carlose Williamse, Boba Dylena či prózy Richarda Brautigana. Asi nejdůležitější osobou světové literatury, kterou Vold převehl do norštiny je Samuel Beckett, se kterým se Vold seznámil na své studentské stáži v USA. Beckettův vliv lze pochopitelně vystopovat i ve Voldově tvorbě a vedle absurdity je možno za další vlivy označit i například poezii americké beat generation. U vývoje Voldovy poetiky nelze neopomenout její různorodost. Dobré shrnutí důvodů, proč tomu tak je, opět nabízí Ondřej Buddeus v úvodu ke své již zmiňované diplomové práci: „Tato rozmanitost je jedním z průvodních znaků autorova díla [...] Pluralita přístupů k

⁵⁹ Buddeus, Ondřej. *Vývoj poetiky Jana Erika Volda v letech 1965–1967*. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova v Praze, filozofická fakulta, Ústav germánských studií. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2009. str. 44.

⁶⁰ Humpál, Martin, Kadečková, Helena, Parente-Čapková, Viola. *Moderní skandinávské literatury 1870–2000*. Praha: Karolinum, 2013. str. 270.

literárnímu jazyku klade přísné nároky na přesnou diferenciaci literárního projevu. Proto panuje obecná shoda, že Vold koncipuje každou sbírku jako ‚projekt‘ a spíše než příležitostné básně píše rovnou básnické sbírky.“⁶¹

Pro pozdnější Voldova díla je typická hlavně politická angažovanost. Pro příklad je možné uvést báseň *Solnedgang over Hurumlandet*⁶² ze sbírky *Los* (Elg, 1989), ve které se promítá politická debata o výstavbě nového osloského letiště. „Politická angažovanost“ se nesla i v následujících sbírkách. V kontextu osobnosti Jana Erika Volda hraje důležitou roli i hudba. Své básně, a i texty dalších skandinávských básníků často recituje s hudebním doprovodem. Jako ikonický příklad stojí za zmínku spolupráce se saxofonistou Janem Garbakem. Český čtenář si může přečíst výbor z Voldovy poezie s názvem *Malý kruh* (2012), kterou přeložil a sestavil Ondřej Buddeus.

5.2. Apollónský básník

Jako kritik na sebe Jan Erik Vold upoutal poměrně rozsáhlou kritikou prvních pěti sbírek Steina Mehrena (1935–2017) – jen o pár let staršího současníka profiistické generace, jenž se však řadí „k nejfilozofičtějším norským básníkům“⁶³. Jak poukazuje Jahn Holljen Thon v knize *Refleksjon – kritikk – protest. Forståelsesformer i unglitterære tidsskrifter: Heretica, Rondo og Profil*, Vold skrze tuto kritiku definoval svůj vlastní pohled na současnou norskou poezii. Na začátku kritické statě profiistický básník říká, že kdyby měl básnickou personu Steina Mehrena shrnout do jednoho slova, bylo by to pro něj slovo „upřímnost“ (inderlighet). Tu Mehrenovi nijak nezazlívá, říká, že ničím neškodí. Následuje přehledná analýza pěti básnických sbírek včetně příkladů, kterými se však dle Volda prolíná jeden základní problém a tím je přílišná komplikovanost a slovní různorodost. Například druhá Mehrenova sbírka *Hildring i speil*⁶⁴ (1961), kterou Vold interpretuje jako básníkovu probuzení jako lidské bytosti zkoušející podílet se na svém místě ve světě. Kritika z úst Volda zaznívá následovně: "[Det] er til tider meget tenketung og er vel ikke som helhet vellykket poesi“⁶⁵. Ideální představa tak skýtá preciznost, konkrétnost a racionalitu. I přesto nelze nepoukázat na nápadný shodný motiv zrcadla ve

⁶¹ Buddeus, Ondřej. *Vývoj poetiky Jana Erika Volda v letech 1965–1967*. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova v Praze, filozofická fakulta, Ústav germánských studií. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2009. str. 14.

⁶² *Západ slunce nad Hurumlandet*

⁶³ Humpál, Martin, Kadečková, Helena, Parente-Čapková, Viola. *Moderní skandinávské literatury 1870–2000*. Praha: Karolinum, 2013. str. 269.

⁶⁴ *Tetelení v zrcadle*

⁶⁵ *Místy je to velmi myšlenkově hutné a asi to není úplně zdařilá poezie.*

Voldově debutu a Mahrenově druhé sbírce. V tom je možné spatřit dozvuky modernismu, který se typicky projevuje téměř ve všech profilstických debutech.

Nejen u Volda, ale v celé skupině kolem *Profilu*, jak už ostatně bylo několikrát zmíněno, hrají výraznou roli experimenty. Na ty lze z pozice nové avantgardy pohlížet jako na „snahu [...] o přezkoumání literárních postupů, žánrů a druhů⁶⁶“, čili o přezkoumání zaujímání pozic v poli. Ondřej Buddeus ve své diplomové práci mapující vývoj rané poetiky Jana Erika Volda sám zmiňuje, že lze prvních sedm Voldových knih vnímat jako projekt a „tříbení básnického výrazu“. Zatímco Dag Solstad se zabýval s problematikou pozice autora ve společnosti jaksí „přímo“ za pomoci psaní programových článků. Jan Erik Vold se s touto problematikou vyrovnával „nepřímo“ za pomoci změny své poetiky a co hlavně fenoménu lyrického subjektu neboli básnického JÁ.

To je mimochodem spojeno i s jazykem. Jazyk vnímá Vold jako důležitý básnický aspekt. Jazyk není jen nástroj pro popis reality, ale hlavně pro vytváření reality. Vold si tak proto ve svých kritických článcích často všiml zejména jazyku recenzovaných autorů. Namátkou je možné zmínit články *Peter Bichsel – Forfatteren som den gode trådmester* (1996), *Og undring rører vår uro – Om Erling Christies diktning* (1968) nebo *Varme og mørke – Kjell Heggelunds språk* (1968).

Mohlo by s tak zdát, že Vold píše hlavně pro jedince nacházející se na poli čisté produkce, nicméně i on se snaží změnit „měšťácký“ vkus. Zajímavým a možná i ilustrativním materiálem ukazujícím Voldovo smýšlení o pozici básníka na literárním poli může sloužit černobílá nahrávka z auly Univerzity v Oslu, která byla v roce 1968 vysílána v norské televizi. Na ní Jan Erik Vold ve fraku vchází za halasného potlesku do auly, stoupá si ke stolku a s vážnou tváří předčítá nonsensovou báseň *Kuluturuke*⁶⁷. V pozadí jako obrovská svatozář obklopuje Volda Munchův obraz *Slunce* (Solen), kde by se dal hledat antický motiv boha slunce a básnictví *Apollóna*. Zde prosvítá historické nastavení literárního pole, které kritizoval a proti kterému vystupoval i Dag Solstad. Sociální prostor, společnost očekává, že dle starých principů, přijme umělec svou roli proroka, že bude hyperbolicky řečeno ztělesněním poezie. Tomu všemu se Vold prostřednictvím své performance vysmívá. Bouřlivý potlesk byl očividně přidán až v postprodukčních úpravách a celá stylizace jasně demonstruje, že Vold zde není básníkem, ale

⁶⁶ Buddeus, Ondřej. Fikční světy v díle Jana Erika Volda. Disertační práce (PhD.) Univerzita Karlova v Praze, filozofická fakulta, Ústav germánských studií. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2017. str. 94.

⁶⁷ Báseň vyšla později v roce 1969 ve sbírce

hraje básníka. Vystává tu opětovný motiv hraní rolí a potřeba ony role prorazit, demytizovat a odromantizovat vnímání umělců. Vrátit básníky zpět mezi lidmi z jejich historické izolace.

V roce 1969 v článku *Strukturer i Jan Erik Volds lyriske produksjon* píše jeho autor Walter Baumgartner: „Jeg har flere ganger hørt folk si at de ikke har kunnet få så mye ut av Volds bøker, inntil de hørte ham lese⁶⁸ [...]“.⁶⁹ Pak prý údajně skrze přímý kontakt dokážou sdělení pochopit. To nahrává tvrzení, že pokud autor svého čtenáře, respektive posluchače, zatáhne do „hry“, pokud oba zaujmou bližší pozice, autoři se odizolují, a pak požadovaný proces mediace, proces výměny kapitálů bude probíhat plynuleji

⁶⁸ Častokrát slyším lidi říkat, že si nedokážou vzít mnoho z Voldových knih, dokud ho neslyší číst.

⁶⁹ Baumgartner, Walter. „Strukturer i Jan Erik Volds lyriske produksjon.“ In: *Vinduet* 23, 1969. str. 16.

6. Nastínění hlavní otázky práce u profilstů

6.1. Paal-Helge Haugen

Norského básníka Paal-Helge Haugena (1945) lze ve zkratce představit jako zástupce (hlavně v jeho rané tvorbě) meditativní lyriky, na jejíž formě se výrazně podpisuje autorovo zaujetí japonskou kulturou. To se například promítlo ve skutečnosti, že už během svých studií přebásnil japonskou a čínskou lyriku. Debutoval v roce 1967 sbírkou básní *Na dně jednoho tmavého léta* (På botnen av ein mørk sommar) následovanou o rok později prvním norským pokusem o dokumentaristický román, knihou s názvem *Anna* (Anne, č. 2005). Román sklídil mnoho kladných ohlasů, a dokonce byl oceněn literární cenou Norské kulturní rady. Zajímavostí také je, že autor píše v nynorsku.

V roce 2008 se básníku Paalu-Helge Haugenovi dostalo velkého uznání za jeho přínos pro norskou literaturu a kulturu, neboť byl pasován Jeho Veličenstvem králem Haraldem V. do rytířského stavu 1. třídy královského řádu svatého Olava.

Helgenovo dílo je na poměry norské poezie hojně přeloženo do češtiny, neboť zde vyšli tři jeho sbírky – *Kamenné pláně* (Steingjerde, č. 2002), *Horská pláň* (Vidda, č. 2002), *Nultá zóna* (Sone 0, č. 2000) a právě tolik oceňovaný fragmentární román *Anna*.

Stručně naznačme, jakým směrem smýšlel básník v hlavní otázce této práce. V autorském doslovu k románu *Anna*, který nese název *Přiznání* (Sjølvmelding) Paal-Helge Haugen ihned podotýká, že nesouhlasí s komentováním a vysvětlováním děl ze strany jejich autorů, neboť se tím značně omezuje „možnost pochopení díla⁷⁰“. Spisovatele a čtenáře tak staví vedle sebe na stejný pól literárního pole. A mezi nimi probíhající mediace se dle Haugenových tezí dají interpretovat, tak že čtenář díky čtení textu na chvíli zaujímá pozici autora uvnitř pole. Funguje mezi nimi těsná spolupráce, dotvářejí text společně. Dá se však předpokládat, že tento koncept nebude mít na „pól[u] masové produkce, podřízené očekávání široké veřejnosti⁷¹“ přílišný úspěch, a tak je tedy toto pojetí spíše zamýšleno hlavně pro „[pól] čisté tvorby⁷²“. Dále se v tomto textu věnuje tématu řeči, jejíž evoluce je pro sociální prostor taktéž důležitá. Spisovatel je její pozorovatel uvědomující si, že řeč figuruje jako prostor odkrývání společnosti, která ji vytvořila, a která ji používá. „Řeč je prostředkem moci.⁷³“ Na závěr celého textu Haugen

⁷⁰ Haugen, Paal-Helge. „Přiznání.“ In: P.-H. Haugen: Kamenné zidky, Horská pláň, Nultá zóna, Anne. Praha: Tanga, 2009. str. 309.

⁷¹ Bourdieu, Pierre. Pravidla umění: vznik a struktura literárního pole. Brno: Host, 2010. str. 165.

⁷² Tamtéž.

⁷³ Haugen, Paal-Helge. „Přiznání.“ In: P.-H. Haugen: Kamenné zidky, Horská pláň, Nultá zóna, Anne. Praha: Tanga, 2009. str. 311.

dodává, že zaujímání pozic v poli skrze volbu žánru, rozsahu či formy je nedokonalé, neboť sám fenomén formy je nedokonalý a nelze jednou formou vše náležitě vyjádřit. Spisovatel by tak sám měl ještě před zaujetím pozic v poli literárním zaujmout pozice v jakémsi „poli formy“.

6.2. Tor Obrestad

Norský taktéž v nynorsku píšící autor Tor Obrestad (1938–2020) vstoupil do prostoru norského literárního pole debutovou sbírkou povídek *Vitr* (Vind, 1966) psanou v duchu konkretismu. Ve stejném roce mu vyšla i básnická sbírka *Kolize* (Kollisjon, 1966) v níž experimentuje s prolínáním žánrů. Za obě knihy získal *Tarje Vesaas Debutatnspris*. Vývoj jeho estetiky byl téměř totožný s ostatními autorky *Profil-kretsen*, což znamená, že v sedmdesátých letech se věnuje „sociálnímu realismu“. Nutno dodat, že členem AKP(m-l) byl až do začátku devadesátých let. Z Obrestadovy další tvorby je důležité zmínit jeho biografickou činnost. Sestavil například biografii norského spisovatele Arneho Galborga či jeho manželky a taktéž spisovatelky Karen Huldy Garborg. V neposlední řadě také sestavil korespondenci mezi Alexanderem L. Kiellandem a Louisou a Viggem Drewsenovými.

V článku pojmenovaném *Pessimismen i den skandinaviske litteraturen på 60-tallet*⁷⁴ nejdříve mluví o pesimismu z války, kterou Tor Obrestad jako jeden z nejstarších autorů kolem *Profilu* už mohl do jisté míry nějak vnímat. Nicméně pesimismus podrobuje literárně-historické analýze a dělí ho do tří skupin. Historickou skupinu, kde do ústředí staví problematickou švédskou neutralitu i okupaci Norska. Z toho vyvozuje, že tehdejší spisovatelé byli do jisté míry produkty doby. Spisovatelé žili s vědomím, že každá kniha v nějakém ohledu zrcadlí a ovlivňuje společnost. Ve společnosti byla vedle toho velká poptávka po vhledu do nepřehledné situace sociálního prostoru a možnost vhledu nabízeli právě spisovatelé. Zároveň Obrestad v této době nachází pohnutky, které mladou generaci vedly k odklonu od povrchního západního kapitalistického světa k socialismu. Do druhé skupiny řadí například Daga Solstada či Jana Erika Volda, neboť jsou to spisovatelé, pro které je pesimismus skryt v boji o své místo, v boji o tom být slyšen. Jak už podotýkal Dag Solstad ve svém článku *Om forfatterens rolle i samfunnet*, že spisovatelův hlas zaniká v mase jiných hlasů sociálního prostoru. Hlasů stojícím na pólu masové produkce a volající po „povrchních fenoménech“ (overflatefenomen). Participovat v literárním poli dle Obrestada znamená bojovat o pozornost publika. Třetí a poslední skupinu zastupují „metafyzicky pesimističtí autoři“ (dei metafysisk pessimistiske

⁷⁴ *Pesimismus ve skandinávské literatuře v 60. letech*

forfatterne). U nich pesimismus nabývá morálního a existenciálního charakteru. Zaznívá tu například přílišná komercializace společnosti a s tím úzce spojené odcizení se Bohu.

7. Závěr

Autor této práce se snažil zmapovat, jaké názory měli vybraní spisovatelé spojení s norským literárním časopisem *Profil* na otázku postavení spisovatele ve společnosti. Jako materiál k interpretaci posloužili texty vydané hlavně mezi lety 1967–1969. Texty v kontextu chápeme jako novinové články, odborné recenze a kritiky, přednášky či příspěvky v odborných diskusích. Z důvodu lepšího uchopení historického kontextu bylo v některých případech i do jisté míry nahlédnuto k textům let předcházejících a k příspěvkům let následujících. Celá metodika práce se opírala o teoretický aparát definovaný francouzským sociologem Pierrem Bourdieuem.

Původním plánem bylo přednést zmapování vývoje názorů u dvojice autorů – Dag Solstad a Edvard Hoem. Avšak k druhému z jmenované dvojice, o jehož působení se zmiňuje například Pål Stigen ve své (a v úvodu k podkapitole 1.3 citované) knize *På den himmelske freds plass. Om m-l-bevegelsen i Norge*⁷⁵, se bohužel nepodařilo dohledat žádné relevantní texty, které by cokoliv vypovídaly o jeho příspěvcích k otázce, jakou roli by měl spisovatel ve společnosti mít. Z tohoto důvodu posloužil jako druhý autor k rozboru básník Jan Erik Vold. V průběhu práce se finální výběr osvědčil, neboť oba patřili k čelním zástupcům skupiny kolem časopisu, oba byli velice plodní autoři a literární aktivisti. Daga Solstada lze považovat za zástupce prózy, zatímco Jan Erik Vold reprezentoval básníky. Je také důležité zmínit, že každý z nich se s problematikou role spisovatele ve společnosti vyrovnával vlastní cestou.

Dag Solstad si takřka již od samého začátku uvědomoval problém současné norské literatury a s ní spojenou problematiku pozice aktérů literárního pole, která dle jeho názorů tkvěla ve staromódních představách o literatuře a literátech. Většinový společenský prostor žil stále v „romantickém“ přesvědčení, že každý spisovatel má svou jasně danou funkci. Někteří z nich jsou proroci nové doby, jiní revolucionáři či lyričtí mučedníci. Ve skutečnosti však toto velice komplikovalo jakýkoliv vývoj norského literárního pole a s ním ruku v ruce krácející nástup nové avantgardy. Tím, že všem debutujícím spisovatelům byla do nekonečna nabízena pouze možnost vstoupit do léty ověřeného vzorce, docházelo do jisté míry k izolaci nových autorů. Tomu ostatně nahrával i „měšťácký“ vkus společnosti. Dag Solstad nakonec začal přirovnávat spisovatelskou figuru ke „hráči“, který bude hrát své determinované role, tak dlouho dokud nenalezne vhodný okamžik k jejich proražení. Nesmí však nikdy zapomenout na

⁷⁵ *Na nebesky klidném místě. O marxisticko-leninském hnutí v Norsku*

to, že ony role má a hraje, neboť kdyby se tak stalo zapadl by do přesných kategorií, jež po něm vyžadovala společnost. Jedinou cestou, jak se vymanit z toho neautentického labyrintu bytí, spatřoval Dag Solstad ve snaze změnit způsob, jakým noviny a nakladatelství čili jakési „kolosy“ na literárním poli prezentují literaturu společenskému prostoru, čehož může spisovatel dosáhnout tím, že do těchto institucí sám aktivně pronikne. Koneckonců jak příhodně Solstadův postoj okomentoval Ondřej Vimr v doslovu k českému překladu *Ostych a důstojnost*: „Postavit neprostupnou hranici mezi literaturou a skutečností, zcela anonymizovat spisovatele, nic takového však už tou dobou⁷⁶, nebo možná nikdy, Solstad nechtěl [...]”⁷⁷.

I básník Jan Erik Vold si stejně jako Dag Solstad je vědom, že se jeho generace stále potýká s jakýmsi zkamenělým vnímáním literatury a spisovatelů, od kterých je očekáváno „něco velkého“ v tradici smýšlení o literátech jako prorocích. Opětovně se tu promítá tedy hraní rolí. Lze tak říct, že si Jan Erik Vold přál, aby byla zbořena hranice či bariéra mezi autory a jejich publikem, aby se aktéři literárního pole vymanili z izolace, neboť v takovém případě by procesy mediací a výměny kapitálů byly mnohem jednodušší. Oproti Dagu Solstadovi, který poměrně aktivně poukazoval na tento problém, se Vold s ním vypořádával pomocí složitých a promyšlených literárních experimentů s formou a lyrickým subjektem, což je velice patrné na vývoji jeho ranné poetiky.

K samému závěru se autor jen pokusil o nastínění, jak otázku role spisovatele ve společnosti vnímali i další z autorů tzv. *Profil-kretsen*. Konkrétně se jednalo o básníka Paala-Helgeho Haugena, který vnímá silné pouto mezi pozicí čtenáře a pozicí autora, neboť mediace během konzumace textu čtenářem probíhají oboustranně. Posledním zmiňovaným je pak prozaik Tor Obrestad, jehož pojetí psaní jako boj o pozornost do jisté míry koresponduje se Solstadovým hraním rolí.

Tyto črty základní otázky práce u Helgena a Obrestada jsou opravdu velice povrchové a zjednodušené. Výběr této další dvojice autorů byl čistě nahodilý. Kolem *Profilu* se pohybovala velká spousta dnes pro norskou literaturu významných jmen. A všichni z nich se ve větší či menší míře do debaty o spisovatelské roli zapojovali. Dokonce i podané rozborů názorů Daga Solstada a Jana Erika Volda jsou vzhledem k rozsahu práce lehce zjednodušené a časově ohraničené. Pokud by někdo opravdu chtěl podat kompletní rozbor profilistických tezí, musel by jednotlivým autorům věnovat celé publikace. Nicméně autor této práce doufá, že materiál

⁷⁶ Pro kontext autor práce uvádí, že se mluví o rok 1969.

⁷⁷ Vimr, Ondřej. „Fascinován neautentickým životem“. In: Dag Solstad: *Ostych a důstojnost*. Příbram: Pistorius a Olšanská, 2008, str. 123.

v ní dostupný poslouží jako přehledný vhled do probírané problematiky a ukáže na další možné směry bádání v této oblasti.

8. Seznam použité literatury

Primární literatura:

- Bourdieu, Pierre. *Pravidla umění: vznik a struktura literárního pole*. Brno: Host, 2010.
- Dlask, Jan. *Dějiny fínskošvédské literatury v perspektivě bourdieuovské sociologie*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2018.
- Dopita, Miroslav. *Pierre Bourdieu o umění, výchově a společnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007.
- Furuset, Sissel, Thon Jahn H. a Vassenden, Eirik (eds.). *Norsk litteraturkritikk historie 1870-2010*. Oslo: Universitetsforlaget, 2016.
- Šebek, Josef. *Literatura a sociálně: Bourdieu, Williams a jejich pokračovatelé*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2019.
- Thon, Jahn Holljen. *Refleksjon – kritikk – protest. Forståelsesformer i unglitterære tidsskrifter: Heretica, Rondo og Profil*. Oslo: Unipub, 2001.

„Korpus“ příspěvků:

- „En samtale om norsk litteratur idag“ In: *Vinduet* 22, 1968. str. 248–263.
- „Femtitall/sekstital. Finn Carling i samtale med Jan Erik Vold.“ In: *Profil* 2, 1968. str. 4–11.
- Baumgartner, Walter. „Strukturer i Jan Erik Volds lyriske produksjon.“ In: *Vinduet* 23, 1969. str. 16–24.
- Haugen, Paal-Helge. „Přiznání.“ In: P.-H. Haugen: *Kamenné zidky, Horská pláň, Nultá zóna, Anne*. Praha: Tanga, 2009.
- Horenman, Christian. „O díle Paala-Helgeho Haugena.“ In: P.-H. Haugen: *Kamenné zidky, Horská pláň, Nultá zóna, Anne*. Praha: Tanga, 2009.
- Christophersen, Tom Wrold. „Subjektivismen i Profil.“ In: *Profil* 4, 1967. str. 51–52.
- Johannesen, G., Solstad, D., Vold, J. E. „Forord.“ In: *Gruppe 68 ny norsk diktning*. Oslo: J. W. Cappelens Forlag, 1968. str. 5–6.
- Obrestad, Tor. „Og myten seirar.“ In: *Profil* 1, 1968. str. 19.
- Obrestad, Tor. „Pessimismen i den skandinaviske litteraturen på 60-talet.“ In: *Vinduet* 22, 1968. str. 277–288.
- Solstad, Dag. „Det trivielle/det fantastiske – flukt/akseptasjon.“ In: D. Solstad. *Artikler om litteratur 1966–1981*. Oslo: Forlaget Oktober, 2000. str.65–78.
- Solstad, Dag. „Dogmatisk kritikk.“ In: D. Solstad. *Artikler om litteratur 1966–1981*. Oslo: Forlaget Oktober, 2000. str. 55–59.
- Solstad, Dag. „Foredrag på forfatterforeningens seminar på Voksenkollen.“ In: D. Solstad. *Artikler om litteratur 1966–1981*. Oslo: Forlaget Oktober, 2000. str. 170–205.

- Solstad, Dag. „Nødvendigheten av å leve inautentisk. Om Witold Gombrowicz“. In: D. Solstad. *Artikler om litteratur 1966–1981*. Oslo: Forlaget Oktober, 2000. str. 126–139.
- Solstad, Dag. „Norsk prosa – europeisk modernisme. Antydning av et problem.“ In: *Profil* 1, 1966. str. 14–17.
- Solstad, Dag. „Om forfatterens rolle i samfunnet.“ In: D. Solstad. *Artikler om litteratur 1966–1981*. Oslo: Forlaget Oktober, 2000. str. 79–82.
- Solstad, Dag. „Problemer omkring Vinduetts debutantnummer.“ In: *Profil* 1, 1966. str. 47–48.
- Solstad, Dag. „Respekten for arbeid“. In: D. Solstad. *Artikler om litteratur 1966–1981*. Oslo: Forlaget Oktober, 2000. str. 113–118.
- Solstad, Dag. „Tingene og verden.“ In: *Profil* 2, 1967. str. 3–8.
- Solstad, Dag. „Spilleren“. In: D. Solstad. *Artikler om litteratur 1966–1981*. Oslo: Forlaget Oktober, 2000. str. 94–112.
- Vold, Jan Erik. „De trøtte femtiårene/de forvirrede femtiårene.“ In: *Profil* 2, 1968. str. 2–3.
- Vold, Jan Erik. „Den inderlige poet – presentasjon, gjennomgang, notater og kritikk av Stein Mehrens diktning.“ In: *Profil* 1, 1966. str. 26–38.
- Vold, Jan Erik. „Dikt og Vietnam.“ In: *Profil* 4, 1966. str. 24–28.
- Vold, Jan Erik. „Og undring rører vår uro – Om Erling Christies diktning.“ In: *Profil* 2, 1968. str. 43–53.
- Vold, Jan Erik. „Peter Bichsel – Forfatteren som den gode trådmester.“ In: *Profil* 5, 1966. str. 21–22.
- Vold, Jan Erik. „Sirkelen og spiralen – 2 dikts.“ In: *Vinduet* 22, 1968. str. 39–42.
- Vold, Jan Erik. „Varme og mørke – Kjell Heggelunds språk.“ In: *Profil* 1, 1968. str. 3–16.

Další literatura:

- Andersen, Per Thomas. *Norsk litteraturhistorie*. Oslo: Universitetsforlaget, 2012.
- Borady, Donald. „Sada náčiní pro studium pole“. In: *Slovo a slovesnost* 20, 2013.
- Buddeus, Ondřej. „Doslov“ In: Jan Erik Vold: *Malý kruh*. Zlín: Archa, 2012, str. 207–209.
- Buddeus, Ondřej. *Fikční světy v díle Jana Erika Volda*. Disertační práce (PhD.) Univerzita Karlova v Praze, filozofická fakulta, Ústav germánských studií. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2017.
- Buddeus, Ondřej. *Vývoj poetiky Jana Erika Volda v letech 1965–1967*. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova v Praze, filozofická fakulta, Ústav germánských studií. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2009.
- Dejmek, Jindřich. *Stručná historie států. Norsko*. Praha: Libri, 2015.
- Dlask, Jan. „Existuje ‚brak‘ u Pierra Bourdieua?“ In: *Slovo a slovesnost* 20, 2013.
- Hroch, Miroslav, Kadečková, Helena, Elisabeth Bakke. *Dějiny Norska*. Praha: NLN, 2005.

- Humpál, Martin, Kadečková, Helena, Parente-Čapková, Viola. *Moderní skandinávské literatury 1870–2000*. Praha: Karolinum, 2013.
- Jedlička, Josef. „O spisovateli v politice“. In: *Svědectví* 19, 1984, č. 74. str. 369–372.
- Kejzlar, Radko. *Dějiny norské literatury 1914–1970*. Praha: Academia, 1974.
- Krajina s pobřežím aneb Sto let norské povídky*. Praha: Argo, 2005.
- Slovník novější literární teorie*. Eds: R. Müller, P. Šidák. Praha: Academia: 2012.
- Solstad, Dag. *Svingstol og andre tekster*. Oslo: Forlaget Oktober, 1994.
- Stigan, Pål. „Profil-opprør og m-l-litteratur“. In: P. Stigan: *På den himmelske freds plass. Om m-l-bevegelsen i Norge* [online] 1985. Dostupné z: <http://akp.no/hefter/himmelske-fred.html#a181>.
- Šebek, Josef. „Habitus“. In: Jan Matonoha a kol. *Za (de)konstruktivismem. Kritické koncepty (post)poststrukturální literární a kulturní teorie*. Praha: Academia, 2017, str. 332–337.
- Šebek, Josef. „Je literatura (pouhá) instituce? Pierre Bourdieu o literárním poli“. In: *Psí víno*, 2012, č. 61, str. 71–74.
- Šebek, Josef. „Kulturní kapitál“. In: Jan Matonoha a kol. *Za (de)konstruktivismem. Kritické koncepty (post)poststrukturální literární a kulturní teorie*. Praha: Academia, 2017, str. 312–317.
- Šebek, Josef. „Literární pole“. In: Jan Matonoha a kol. *Za (de)konstruktivismem. Kritické koncepty (post)poststrukturální literární a kulturní teorie*. Praha: Academia, 2017, str. 318–331.
- Vimr, Ondřej. „Fascinován neautentickým životem“. In: Dag Solstad: *Ostych a důstojnost*. Příbram: Pistorius a Olšanská, 2008, str. 121–126.
- Vold, Jan Erik. *Mor Godhjertas glade versjon. Ja*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1994.
- Vold, Jan Erik. *mellom speil og speil*, Oslo: Gyldendal, 1965.
- Vold, Jan Erik. *blikket*, Oslo: Komet forlag, 1966.
- Vold, Jan Erik. *Kulturuke i Aulaen* [online]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=OmRrpMzrYQw&ab_channel=jonasHM